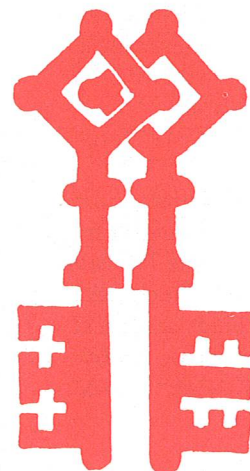
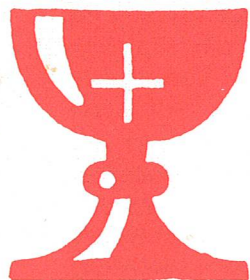
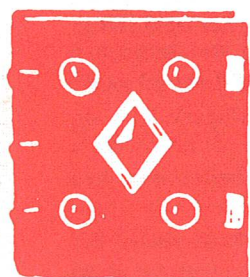

RE-FORMATIO

MEDDELELSER OM KIRKELIG FORNYELSE

3/ oktober 2001

ISSN 0903-6113

*Du gav mig, o Herre, en lod af din jord,
som jeg nu min egen må kalde.*

Du gav mig et dagværk

og brød til mit bord.

*Her lever jeg trygt på dit mægtige ord,
der taler til mig som til alle.*

*Her bygtes mit bo,
her nyder jeg ro
og kan dig med glæde påkalde.*

*Så lær mig da, Herre, at dig til behag
jeg bruger det pund, mig blev givet,
at fylde med hæderligt virke min dag,
at hjælpe og værne om den som er svag,
at elske, thi deri er livet.*

*Og giv mig til sidst
et navn, Herre Krist,
som er i dig livsbog indskrevet!*

Af salmebogens nr. 675

Kakkelovnslængsel

Han kunne og burde have følt sig så lykkelig, men han var ikke lykkelig, han havde kakkelovnslængsel.

“Det er en slem syge for en snemand,” sagde lænkehunden; “jeg har også lidt af den syge, men jeg har overstået den; væk! væk! - nu får vi vejrskifte.”

Og der blev vejrskifte, det slog om i tø.

Tøvejret tog til, snemanden tog af. Han sagde ikke noget, han klagede ikke, og det er det rigtige tegn.

En morgen styrtede han. Der stak noget ligesom et kisteskaft i vejret, hvor han havde stået, det havde drengene rejst ham om.

“Nu kan jeg forstå det med hans længsel!” sagde lænkehunden, “snemanden har haft en kakkelovnsskraber i livet; det er den som har rørt sig i ham, nu er det overstået; væk! væk!”

Og snart var også vinteren overstået.

“Væk, væk” bjæffede lænkehunden; men småpigerne på gården sang:

“Skyd frem, skovmærke, frisk og prud,
hæng, pil! din uldne vante ud,
kom, kukker, lærke! Syng, vi har
alt forår sidst i februar!
Jeg synger med: kukkuk! kvivit!
Kom, kære sol, kom sådan tit!”

Så tænker ingen på snemanden.

DET VAR KUN ET EVENTYR, en fortælling. Vi kan takke H.C. Andersen for den. Selv et barn kan forstå, at det er en slem syge for en snemand at have kakkelovnslængsel. En snemand og en kakkelovn kan jo ikke være i stue sammen. Det er en ulykkelig forelskelse. Hvordan vi end vender og drejer det, så er det en i egentligste forstand livsfarlig forbindelse for snemanden. Meget kan lykkes. Meget kan lade sig gøre. Men ikke det at forene en snemand og en kakkelovn. Det er håbløst. Det forstår børn godt. For snemænd er det nu engang bedst at være ude i kulden, uanset hvor dejligt det glimter inde fra den varme stue. Uanset hvor dejligt synet er. Uanset hvor mange, der gør sig til og byder indenfor.

For snemanden i Andersens eventyr var der ikke noget at gøre. Det blev forår. Til sidst havde kun lænkehunden erindring om snemanden.

I det 20. århundredes sidste fjerdedel så det biskoppelige udenrigsministerium sig mere og mere lun på en venligsindet reformert kakkelovn, men bedømt ud fra lænkehundens plads er der dog stadig tale om en kakkelovn. Der skulle officielt forpligtende papir på forbindelsen, mente de. Den 13. maj i år skrev de - nærmest i dølgsmål - under, som om der ikke måtte gøres indsigelser mod forbindelsen. Så vi halser bagefter med protesten. Vi fik ikke mulighed for andet: *Snemænd og kakkelovne - det går ikke godt*. Læs Fogs formandstale og den følgende udtalelse. S.S.

Vor reformerte folkekirke

Af pastor emer. Olav Fog, Tebstrup

Formandstale ved Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE's Landskonvent i Hans Egede Kirkes menighedslokaler, København Ø, den 25. maj 2001

I ER AF GUD, KÆRE BØRN, og I har overvundet dem, for han, som er i jer; er større end han, som er i verden . . . Vi er af Gud, og den, der kender Gud, lytter til os, men den, der ikke er af Gud, lytter ikke til os. 1. Johs. 4,4.

Det er ordene om at være i Gud og Gud, som er i os - særligt det sidste - der skal lægges vægt på i denne sammenhæng. Guds storhed og ufattelighed hindrer ikke, at han kan være i os små mennesker. Gud kan forbinde sig med det menneskelige og det jordiske uden, at det går ud over hans uendelighed og ufattelighed. Det er det, der skete i menneskevordelsen: Gud blev menneske og afslørede sit væsen i Jesus Kristus, uden at han af den grund prisgav sin storhed. Det samme sker på menneskeligt plan i troen: Når vi i troen forenes med ham, som er sand Gud og sandt menneske, får vi gennem ham del i hans natur, menneskelig og guddommelig natur. I Peters 2. brev 1,4 hedder det ligefrem: “. . . dermed har han også skænket os sine store, dyrebare løfter, så I ved dem kan slippe fri af forkrænkelsen i denne verden med dens begær og få del i guddommelig natur”.

Denne theosis-tanke, menneskets guddommeliggørelse, er orthodoxiens centrale dogme. Den findes flere steder i skriften:

- “Jeg har sagt, at I er guder” (Johs. 10,34).

- “Vi ved, at når han åbenbares, skal vi blive ligesom han” (1.Johs. 3,2).
- Kirkefaderen Irenæus (130-200) har udtrykt det særlig prægnant: “Gud blev menneske, for at mennesket kunne blive Gud” (i *Mod kætterne*, 5,7).

Det samme er gentaget af Athanasius, Gregor af Nazianz, Gregor af Nyssa og Maximos Confessor. Den store orthodoxe teolog, Vladimir Lossky, skriver i sin bog, *In the Image and Likeness of God*, (1974, s. 97):

Fædrene og orthodoxe teologer har med samme eftertryk gentaget dem (sc. ordene om theosis) i hvert århundrede, idet de med dette rammende udtryk ville sammenfatte selve kristendommens væsen: Guds ubegribelige nedstigning til den nederste grænse i vor faldne, menneskelige tilstand - endog til døden - en nedstigning af Gud, som for mennesket åbner en vej til opstigning, det uendelige perspektiv for skabningens forening med guddommen.

Kristi guddommelige persons nedstigning (katabasis) gør ved Helligånden mennesker i stand til en opstigning (anabasis). Det var nødvendigt, at Guds Søns frivillige ydmygelse, hans genløsende keno-

sis (=udtømmelse) fandt sted, for at faldne mennesker kunne fuldføre deres theosis-kaldelse, skabningens guddommeliggørelse ved uskabt nåde. Således ses Kristi forløsende værk - eller snarere, mere alment, Ordets inkarnation - at være direkte forbundet med skabningens yderste mål: at kende enheden med Gud. Hvis denne enhed er blevet fuldført i Sønnens guddommelige person, som er Gud, der er blevet menneske, er det nødvendigt, at hvert enkelt menneske på sin side skulle blive gud af nåde, eller "deltager i den guddommelige natur" i følge St. Peters formulering (2. Pet. 1,4).

Eller som Monica Papazu siger det i "Diamantbroen" (Anis 1995, s. 172f):

I Kristus, i *Ham alene* er afstanden mellem mennesket og Gud ophævet. I *Ham alene* "er vort eskatologiske mål fuldbåret: sejren over bruddet"...

Menneskets "guddommeliggørelse" betyder menneskets *kristificering*, dets genfødsel i Kirken og som Kirke.

Guddommeliggørelsen er altså menneskets helbredelse, er selve frelsen.

Der er milevid afstand mellem theosis og humanismens menneskedyrkelse og guddommeliggørelse af mennesket. I humanismen gores mennesket til suveræn hersker, der nidkært og skinsygt vogter over sin enemagt. I kristendommens theosis-tanke æres og tilbedes den Almægtige som Himlens og jordens skaber og herre. I humanismen guddommeliggøres mennesket ved sin egen kraft og magt, i kristendommen guddommeliggøres mennesket ved nåden i

Kristus. Det er en skænket guddommeliggørelse, der samtidig er en ydmygelse under Gud, den almægtige.

Mysterium - ikke matematik

LIGESOM MENNESKETS guddommeliggørelse ikke betyder, at mennesket mister sin menneskelighed, sådan betyder Guds menneskevordelse heller ikke, at Gud mister sin guddommelighed. Han er stadig Gud i al sin ubegribelighed. I sin åbenbaring i Kristus, hvor han afslører sit inderste væsen som kærlighed, hører han ikke op med at være et mysterium. Åbenbaring betyder ikke, at Gud ikke bliver ved med at være den ubegribelige. Paradokset, at Gud blev menneske, betyder altså, at det menneskelige, det jordiske, kan rumme Gud uden, at Gud dermed giver afkald på sin guddommelighed. Det er dette, der er mysteriet. Ligesom paradokset, at mennesket bliver guddommeliggjort uden at miste sin menneskelighed, er et mysterium. Gud og menneske, himmel og jord forenes i Kristus - han, som er sand Gud og sandt menneske. Men det er altså et mysterium - ubegribelig for verden.

Hermed er der i filosofisk sprog sagt, at det endelige kan rumme det uendelige - hvilket filosofien netop ikke kan sige. Det er en selvmodsigelse, en *contradictum in adjectum*. Det er et paradox - eller teologisk udtrykt: et mysterium, og paradokser og mysterier kan filosofien ikke stille noget op med.

Den franske reformator Jean Calvin tænkte imidlertid filosofisk, når han tænkte kristendom, og dermed kom han og hele den kirke, der fulgte ham, den reformerte kirke, til at forvanske kristendommen og gøre den til et filosofisk system. Han hævdede lige modsat

kristendommen, at "det endelige ikke kan rumme det uendelige", *finitum non capax infinitum*. Calvin sammenblander filosofi med kristendom og ødelægger begge dele. Han prøver på med filosofiske vendinger at udtrykke en kristen tankegang, og straks er kætteriet der! Det kan simpelthen ikke lade sig gøre at udtrykke kristendom filosofisk og stadig være på sandhedens grund. Inkarnationen fornægtes dybest set! Selvfølgelig kan noget endeligt i følge normal menneskefornuft ikke rumme det uendelige. Men Gud kan altså alligevel blive menneske. Og Gud kan være i os! Og blive i os, så vi får guddommelig natur uden at blive guder. Forstå det, hvem der kan! Det er et mysterium! Kristendom er og bliver et ufatteligt mysterium, og er dog alligevel sandheden og den højeste fornuft. Kristendom er virkelig fornuftig, og hedenskab er virkelig dumhed, selv om den menneskelige fornuft af sig selv fører til hedenskab, og kristendom regnes for dårskab af verden.

Leuenberg-konkordien

JØDER KRÆVER TEGN, og grækere søger visdom, men vi prædiker Kristus som korsfæstet, en forargelse for jøder og en dårskab for hedninger; men for dem, der er kaldet, jøder såvel som grækere, prædiker vi Kristus som Guds kraft og Guds visdom. For Guds dårskab er visere end mennesker, og Guds svaghed er stærkere end mennesker - 1. Kor. 1,22-25. Når jeg indleder med disse ord, skyldes det, at de danske biskopper netop i al ubemærkethed har givet grønt lys for underskrivelsen af Leuenberg-konkordien, en underskrivelse, som vist nok allerede har fundet sted. Den er en overenskomst mellem

de lutherske og reformerte kirker i Europa om kirkefællesskab - fælles alter og prædikestol. Dermed har vi fået kirkefællesskab med calvinisterne, som ikke kan sige, at brødet og vinen er Kristi legeme og blod, men blot er pantet på Kristi velgerninger.

CALVINISTERNE lærer, at vi får Kristi legeme og blod lige så håndgribeligt som brødet og vinen, men brødet og vinen er ikke Kristi legeme og blod. Grunden til dette er naturligvis, at det endelige ikke kan rumme det uendelige - *finitum non capax infinitum*. Brødet og vinen, som er det endelige, kan ikke rumme Kristi guddommelige natur, hævder calvinisterne. Filosofien har taget magten over for mysteriet! Det reformerte og det lutherske er uforeneligt! Reformerte kan ikke tilbede sakramentet som lutherske gør det. Man kan i sin fromhed nok knæle for sakramentet, men ikke fordi det er Kristi legeme og blod, men fordi det er fromt at gøre det.

Calvinismen er ikke kun karakteriseret ved bibelfundamentalisme og lovstrengthed - noget man i dag i modernismen er meget forarget over og tager afstand fra - men sandelig også ved intellektualisme og filosofisk entydighed, som man i dag i modernismen ser på med stor sympati. Hvorfor det? Fordi her lægges vægten på mennesket, på det, som mennesket kan acceptere og præstere.

På sin vis er calvinismen - som hele sværmerbevægelsen på reformationstiden - i sin glødende trosiver og trods hævde af Guds suveræne majestæt dog menneskecentreret. Jeg kan ikke nøjes med det, som Gud rækker mig

igennem sine indstiftede nådemidler, men vil selv skaffe mig Ånden. For dem går retningen nedefra og op. Sværmerne, siger Luther, lærer ikke, hvordan Ånden kommer til os, men hvordan vi skal komme til Ånden. Selv om reformerte ikke kan sammenlignes med sværmerne, er tendensen dog den samme. Man ringeagter det ydre, fordi man selv i sit indre vil skaffe sig Ånden. Som jeg i min formandstale i 1996 gjorde opmærksom på, er hele den moderne trend i pagt med denne humanistiske tankegang. Det er logisk og entydigt, fordi man tager sit udgangspunkt i mennesket. Det er det, jeg, den enkelte, gør, som det kommer an på. Det er teologi fra neden. I lutherdommen og al klassisk katolsk kristendom tager vi modsat udgangspunkt i Gud: retningen går oppefra og ned.

SAMMEN MED Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse vil vi protestere mod denne godkendelse af Leuenberg konkordiet. Vort medlem, Hans Olav Okkels har lavet et udkast, som danner grundlag for den endelige udtalelse. Det er karakteristisk for vor kirke, at når der er tale om økumeni til højre, altså med anglikanere og katolikker, så lukker man af, mens man er åben, når der er tale om økumeni til venstre. Porvoo og Fælleserklæringen med katolikkerne sendte man til høring, fordi man vidste, at menighedsrådene ville sige nej (det plejer de at gøre, når de møder noget nyt og fremmed), ellers ville der være mulighed for at indoktrinere dem til et nej. Leuenberg var man derimod interesseret i at underskrive, hvorfor den ikke blev sendt til høring og dermed udsat for et nej. Den blev i stedet nærmest lusket igennem.

Lindhardts katekismus

ET EKSEMPEL PÅ teologi fra neden ser vi i biskop Jan Lindhardts måde at tackle problemerne på. Han har skrevet en "Katekismus i kristendom. Børnelærdom for voksne". Her udfolder han sit journalistiske talent og skriver morsomt og folkeligt om alt det høje. Den skal ikke anmeldes her. Men blot en enkelt ting skal trækkes frem, som Agnete Raahauge har gjort opmærksom på i "Tidehverv" (4/2001).

Det er spørgsmålet om lov og evangelium. Lindhardt har ret i, at den største kløft mellem folk og kirke i dag er moderne menneskers manglende sans for skylden og synden. Hvad har jeg gjort, siden jeg skal tilgives? Jeg skylder ikke nogen noget, og har derfor heller ikke brug for nogen eftergivelse eller tilgivelse. Evangeliet er for syndere, men hvad hvis man ikke vil forstå sig selv som synder eller skyldner? Lindhardt har nok ret i, at synd og skyld er blevet fremmedord i en moderne retfærdigheds- og behovsfikseret tid - i hvert fald for mange, selv om det ikke gælder alle.

Men der er noget selvmodsigende ved Lindhardts katekismus. På den ene side fremholder han som en anden missionsmand budene, loven, synden og skylden, men på den anden side knytter han til i en nygrundtvigsk tradition, som har drænet ordene synd og skyld for indhold ved fingernemt at høre budene gennem et evangelisk bedrevidende filter, så der, selv når loven forkyndes, kun bliver tale om teatertorden.

Hvorfor dog høre mere om synd og skyld, når der nu er betalt for os fra anden side (Kristi offer). "Vorherre har fået sit, og på en måde skyldes Han

ikke noget" (s. 54). Sådan forklarer Lindhardt forsoningen. Lindhardts forståelse af retfærdiggørelsen lyder sådan (s. 93):

Man skal altså ikke længere selv stå til ansvar for sin handle måde. Vorherre har taget over. Det er gjort retfærdigt, at vi er til - uanset hvordan vort liv må forme sig.

Jamen, så kan loven jo kun blive en skinlov, og endnu mere fatalt: evangeliet bliver ikke andet end et skinevangelium, som i stedet for at mætte den, der hungre og tørster efter retfærdighed, holder ængstede samvittigheder nattevågne af rædsel. Som det hedder hos Lindhardt om Guds tilgivelse: "En anden måde at udtrykke det samme på er at Gud er ligeglad".

Kan være, at det sproglige flottenheimeri, som Lindhardt har tilbøjelighed til, er løbet af med ham i disse udsagn uden, at han egentlig mener noget med det. I så fald er det en utilgivelig letfærdighed, for der kunne jo være læsere, som tog det alvorligt. Man må nok snarere frygte, at udsagnet "Gud er ligeglad" godt kan stå som essensen af Lindhardts evangelieforkyndelse!

MEN AT GUD er ligeglad, og at vi nu, hvor vi er forsonede med ham, ikke skylder ham noget mere, det vil jo dybest set sige, at Gud har kapitulert over for synden, ikke sejret over den. Syndernes forladelse er da lig med syndernes tilladelse - lig med at Gud nu - nådigt! - vil lade os blive i synden uden at røre en finger! Ret beset er det vel ensbetydende med, at Gud i sin tusind år gamle træthed nu har opgivet os, valgt at lade os blive i fortabelsen - og smile ad os.

Agnete Raahauge tilføjer: "At udgive det for evangelium, for glædeligt budskab, det er i bedste fald udtryk for ligegyldighed, i værste fald er det udtryk for kynisme". Hvem kan ikke give hende ret i det?

Hor bare løs

ET ANDET PUNKT, hvor Lindhardt har skabt røre i andedammen, er hans syn på sex og samliv. I sin katekismus skriver han om det 6. bud: "Det seksuelle område er i dag stort set afmoraliseret". Andetsteds har han givet udtryk for, at det kun er missionsfolk og muhamedanere, der går så højt op i sex! Ja ja, pornobutikkerne kan nu umuligt leve af missionsfolk alene! Der må også være andre sexinteresserede, og lur mig, om ikke alle disse andre er morderlig interesseret i Lindhardts afskaffelse af det 6. bud - i hvert fald pornobutikkerne og luderne!

Lindhardts udtalelser betyder altså i virkeligheden en afskrivelse af det 6. bud! Netop i dag, hvor vi ser de rædselsfulde virkninger af denne afskrivelse, skulle det bud fremhæves meget mere. Hvad der begås af fortræd, nedværdigelse, ydmygelse og smerte af livsodelæggende karakter, hvor sex ikke reguleres af ydre regler, men blot skal leves ud, er uhyggeligt. Særligt går det ud over børnene, når far og mor går fra hinanden - bare fordi en af dem måske har fundet en anden partner at more sig med. I stedet mener Lindhardt, at det seksuelle skal nedtones og gøres mere betydningsløst - sådan på linje med andre uskyldige selskabslege! Men så kommer det til gengæld også til at betyde, at Gud faktisk er ligeglad med, hvordan det går os. Lindhardts forkyndelse af loven er virkelig kun teater-

torden. Han mener ikke noget med det, for Gud er da bare ligeglad, nu hvor der fra anden side er betalt for os (forsoningen). Når Vorherre har fået sit, så skyldes Han på en måde ikke noget. Summa summarum: hor bare løs!

Ølgod

DER ER ANDRE måder, hvorpå den reformerte intellektualisering og forkastelse af spiritualitet og mysterium viser sig i dagens kirkeliv. I Ølgod-sagen knægtede man mindretallets ret og udnævnte flertalskandidaten, skønt flertallet i forvejen havde en sognepræstestilling. Man - og her tænkes ikke kun på menighedsrådsflertallet, men også på biskop, minister og regering - ønsker ikke nogen kandidat, som går ind for noget så antiintellektuelt som bibeltroskab. Testspørgsmålene lyder: *Vil du samarbejde med kvindelige præster og vil du vie fraskilte?* Til begge spørgsmål forventer man et ja. Herrens indstiftelser er man da ligeglad med. Hvad rager Jesus og hans indstiftelser folkekirken? Bare folket holdes passende religiøst, så det bliver i kirken og betaler kirkeskat. Her gælder kun folkets ønsker og tidens rationalistiske trend. I reformerte kirkesamfund har man heller aldrig lagt afgørende vægt på Jesu indstiftelser og de dertil knyttede løfter.

Salmebogsforslaget

MED HENSYN til salmebogsforslaget, som vi har i sinde at indsende en kommentar til, er vi stadig betænkelige ved at godkende det, som det foreligger. Kommissionen har været for litteraturhistorisk interesseret og tilbageført for mange salmer til en skikkelse, som er ubrugelig i dag. Der er en del salmer, som glider ud, men ikke burde det. Det

drejer sig dels om nogle meget populære salmer, nogle korte salmer, som der ikke er for mange af i forvejen, nogle salmer med nationale toner (afsnittet om Fædrelandet er næsten raseret) og nogle meget brugte og i øvrigt værdifulde salmer. Der er for mange nye salmer af gennemgående ringe kvalitet, som skal ind. De bedste er af K.L. Åstrup, Johannes Johansen og Holger Lissner. Vi vil også gerne foreslå "Store Gud, vi love dig" optaget i en kommende salmebog. Det er glædeligt, at der er foreslået et afsnit med bibelske salmer, men det bør nok overvejes, om det ikke bedre hører hjemme i bonnebogen. Der bør også foreslås en laudes og et completorium til bonnebogen. Under alle omstændigheder bør bibelske salmer være repræsenterede, som de har været det i tidligere tiders salmebøger, hvor de 7 bodssalmer har været aftrykt.

DEN NYE række daglige bønner i bonnebogen af Johannes Værgø og Gerhard Rasmussen er totalt umulige. Der bruges svulstige og højstemte ord, som bliver ren retorik og dermed uden alvor. Bønnerne bevæger sig ofte i dennesidige, psykologiserende udtryk, hvorved Guds transcendens forflygtiges. De bør erstattes af den nuværende salmebogs nye række bønner af Harald Vilstrup, blot med en lettere sproglig revision.

Allerhelst så jeg, at man opgav at udgive en ny salmebog på nuværende tidspunkt og i stedet udgav et tillæg med nyere salmer - også ungdomssalmer - som så kunne udskiftes med års mellemrum, når det blev nødvendigt. Folkekirkens kristelige tilstand,

dens spiritualitet, er i disse år ikke på et tilstrækkelig højt niveau til, at der kan skabes en ny salmebog. Vent i det mindste en 15 - 20 år!

Gammel sandhed rustet aldrig

I FORBINDELSE MED debatten om Lindhardts sexudtalelser var der en cand. theol. Peter Ulrik Jensen, som skrev en kronik i Kristeligt Dagblad (16.02.01) "Moderniteten og højrefløjen".

Heri påstod han, at de sexfixerede missionsfolk ikke levede i det moderne, men i det for-moderne. Med det moderne - eller moderniteten, som det også hedder - mente han tiden efter filosofen Immanuel Kant fra Königsberg, der levede 1724-1804. I følge Kant må man afskrive det hinsidige (Ding an sich) som utilgængeligt for os. Vi har kun at holde os til den dennesidige (Ding an uns), dvs. den empiriske, erfarbare verden. Og derfor må vi afskrive det hinsidige og alt, hvad der er åbenbart, herunder Guds bud, som således bliver noget håbløst forældet noget, som moderne mennesker ikke kan befatte sig med. Her møder vi igen intellektualiseringen og forkastelsen af mysteriet.

Jovist er moderniteten et problem for kristendommen, men det problem løses ikke ved at kapitulere for moderniteten, men ved at modsige den. Moderniteten bygger nemlig også på nogle irrationelle forudsætninger, nogle axiomer eller paradigmer, nemlig at kun det erfarbare er virkeligt - hvor man så har den tanke fra. I virkeligheden er moderniteten også et religiøst foretagende, som bygger på tro. Hvad er så bedst? At boje sig for egen klogskab, som uvist af hvilken grund skulle være selve sandheden, eller at boje sig for den Gud, der

dokumenterede sin kærlighed ved at gå i døden for sine. Det er der ingen andre, der bare har drømt om at gøre! Næ, kristne har bestemt ingen grund til at krybe i et musehul!

Mysterium og spiritualitet i kristendommen i modsætning til intellektualisme og rationalisme i humanisme og reformert teologi! Guds dårskab er, at det endelige kan rumme det uendelige. Som Irenæus udtrykte det: "Gud blev menneske, for at mennesket kunne blive Gud" Og Guds dårskab er visere end verdens visdom. Vi må sige nej til en reformert folkekirke og alle de former, hvorunder det reformerte viser sig i dagens kirkeliv og vende tilbage til klassisk, apostolsk og katolsk kristendom.

Organisatorisk beretning

I DET FORLØBNE år har bestyrelsen afholdt 3 møder, 14/8, 20/11 og 23/4. De er blevet refererede i vort interne medlemsblad "Meddelelser", som der henvises til. Økonomien er stadig betrængt. Gaver modtages med tak!

Bestyrelsen beflitter sig på at holde aktiviteterne i gang, at informere medlemmerne og offentligheden, at holde sammen på den brogede flok, der kalder sig højkirkelige og at have kontakter til nærtstående brødre her i landet og i udlandet, og pleje økumenisk omgang med andre (katolske) kirkesamfund.

Vore aktiviteter i årets løb er de sædvanlige: Landskonvent i Sct. Pauls kirke, Aarhus, Kristi Legemskonvent i Galtrup på Mors, Kirkelig Familielejre på Sundeved Centret, Konvent for København og omegn med månedlige sammenkomster, en Allehelgens Festvesper i Bethlehemskirken.

Retræten i september blev aflyst, fordi der ingen leder var til den.

Vore informationskanaler er vore interne "Meddelelser", som er udkommet med 2 numre, og tidsskriftet "Reformatio", som er udkommet med 5 numre.

Hertil følger sig vort forlag, Reformatio's Forlag, hvor vi i det forløbne år har haft 3 udgivelser: Povl Dahls "Præsteembedet og ordinationen dertil" i serien "Re-formatio's småskrifter", i samme serie Jais Tinglunds "Ægteskabets hellighed. Nogle overvejelser til spørgsmålet om vielse af fraskilte" og endelig min egen bog med formandstaler 1980-2000 ". . . og blev menneske", hvortil "Memhaves Fond" har ydet et tilskud. Det er ganske mange udgivelser på et halvt år! Senere i år udgiver vi en bog af Monica Papazu med et udvalg af hendes essays. Men det er naturligvis under forudsætning af, at pengene er der!

Det har længe været mit ønske, at Kirkelig Fornyelse skulle på internettet med en hjemmeside. Idéerne og planerne er for længst lagt, kun udførelsen mangler. Men det sker nok i løbet af sensommeren.

Kontakter til højrefløjen i kirken har vi gennem "De Otte"s to årlige møder og gennem samarbejde med "Kirkelig Samling om Bibel og bekendelse". Udlandskontakterne derimod har begrænset sig til Linköping-mødet i november, som formanden for Kirkelig Samling, vort medlem Erik Bennetzen og undertegnede med vore ægtefæller deltog i. Både rejsen derop i Bennetzens bil, indkvarteringen i Vadstena hos gode venner og selve stormødet med ca 2000 deltagere var en oplevelse. Det er godt at mødes med vennerne i Sverige! Ellers har vore kontakter til udlandet begrænset sig til e-mails og telefon.

VORT STØRSTE formål er dog at præge den danske kirke, som i grunden er mere reformert end luthersk. Vi vil præge den med den hellige katolske kirkes apostolske tro og orden, så mennesker ikke skal lave religiøse krumspring op i Himlen for at få det evige liv, men blot gennem kirkens nådemidler ved Jesus Kristus i hans kirke kan modtage det i tro - her og nu! Det endelige kan godt rumme det uendelige. Gud blev menneske, for at mennesket kunne blive Gud! □

Nyhed fra Re-formatios Forlag:

OLAV FOG: ... OG BLEV MENNESKE.
FORMANDSTALER 1980 - 2000
ISBN 87-89173-14-7
Pris kr. 160 - 194 sider

Bogen kan købes i boghandelen eller direkte fra forlaget, Johs. P. Sørensens Vej 30, Tebstrup, 8660 Skanderborg. Tlf.: 8653 8008.

Om Leuenberg og vor lutherske arv

Udtalelse fra KIRKELIG SAMLING OM BIBEL OG BEKENDELSE samt FÆLLESSKABET KIRKELIG FORNYELSE i anledning af, at Folkekirken den 13. maj i år uden forudgående debat har underskrevet Leuenberg Konkordien, selv om Folkekirken i 1973 afviste at tilslutte sig.

I Leuenberg Konkordien tilstræbes kirkefællesskab mellem evangelisk-lutherske og reformerte kirker. I og for sig er det positivt, at de forskellige kirkesamfund søger indbyrdes forståelse og at opbygge et venligt forhold mellem kirkerne. Måske burde man begynde med at forenes i bod, fordi man hver især har svigtet og til tider har talt ukærligt om hinanden. Men det er vigtigt og i virkeligheden nødvendigt for et ægte økumenisk arbejde, at man hver for sig føler sig forpligtet på sandheden, som den er åbenbart i Bibelen og bevidnet i Kirkens bekendelse. Og der må advares mod tendenser til at finde formuleringer, som snarere tilslører problemerne end løser dem. Hvis enhed kun kan opnås ved at feje uoverensstemmelser ind under gulvtæppet, vil det hævne sig. Og Leuenberg-dokumentet rummer uantagelige elementer.

1

I *nadverlæren* bekendes Jesu nærvær i nadveren, som calvinisterne - til forskel fra zwinglianerne - altid har gjort det. Men de reformerte har aldrig villet erkende og bekende, at nadveren er vor Herres Jesu Kristi sande legeme og blod under brødet og vinen (Luthers Lille Katekismus). Og en sådan formulering finder man da heller ikke i Leuenberg. Man har heller ikke villet vedkende sig de ord af Augustin, som Luther tilsluttede sig, at Ordet kommer til elementet, og det bliver sakramentet. - Der bliver i Leuenberg slet ikke taget højde for det lutherske syn, at der er nøje sammenhæng mellem menneskevordelsen med dens forening af guddommelig og menneskelig natur i Jesus og så dette, at de indviede elementer både er brød og vin og tillige er Jesu legeme og blod. I den forbindelse er det vigtigt at minde om, at Luthers afstandtagen fra transsubstantiationslæren skyldes denne læres fornægtelse af, at brødet for bliver brød, men ikke dets hævde af, at Jesu ord - på hans befaling sagt over elementerne - skaber, hvad de nævner.

Både romersk og reformert nadverlære er formuleret for at undgå konflikt med en filosofisk sætning om, at det begrænsede ikke kan rumme det ubegrænsede. Luther fastholdt bibelsk lære, idet han indså, at den nævnte filosofiske sætning i sin konsekvens ikke bare ville føre til fornægtelse af selve menneskevordelsen - altså juleevangeliet - en konsekvens, som romerkirken og den reformerte kirke, dog ikke har draget.

2

Leuenberg mangler en klar bekendelse af *dåben som genfødelsens bad*, hvilket også er udtryk for, at man ikke får løst de gamle stridsspørgsmål.

3

I sin tid angreb Rudolph Arendt med rette Leuenberg, fordi den lod *To-regimentelæren* og *læren om Jesu kongeherredømme* være et åbent spørgsmål. - Og sammenligner man Leuenberg Konkordiens ord i pkt. 11 D om de kristnes politiske ansvar med den Augsburgske bekendelses art. XVI's besindige ord, vil man finde en mærkbar forskel. Det er da også sådan, at den tyske evangeliske kirke, som består af både reformerte og lutherske, kan udtale sig på en måde, som de fleste danske lutheranere vil finde uhen-sigtsmæssig.

Man kan minde om, hvordan Den nord-elbiske Kirke fandt anledning til på officielt plan at engagere sig for opretholdelsen af spritruterne.

4

Hvis man - som det sker i Tyskland - i salmebogen sætter Luthers Lille Katekismus ved siden af den reformerte Heidelbergerkatekismus, som altså i nadverlæren er uforenelige, så svækker man selve *bekendelsesbegrebet*. Bekendelserne bliver reducerede fra at være forpligtende bekendelser til blot at være historiske kuriositeter. Magttomrummet udfyldes da efterhånden af kirkeledelsens autoritet. I den gamle preussiske union, som netop var en union af lutherske og reformerte, svækkedes også Skriftens autoritet, som ellers var hævdet af begge kirker. Og unionen stod svagt, da den tysk-kristne bevægelse voksede frem. Leuenberg vil let føre til en bekendelsesmæssig svag, men organisatorisk stærk EU-protestantisme.

5

Man har fra Leuenberg-side flere gange fremhævet *hensynet til mindretalskirkerne*. Men den lutherske biskop Ordass fra Ungarn, hvor begge kirker er minoriteter, advarede netop mod Leuenberg, idet han fandt, at den lutherske arv stadig har stor betydning f.eks. med hensyn til nadverlæren.

6

Den lutherske kirke har på mange måder en *midterposition* mellem de katolske kirker på den ene side og de venstre-protestantiske kirker på den anden side, idet der med venstre-protestantisk her tænkes på de reformerte og på de samfund, som er udgået fra dem f.eks. baptister og pinsefolk m. fl. Lutherdommen afviser på den ene side førstnævnte gruppes hævde af traditionen som erkendelseskilde, og på den anden side fastholder man Skrift og Bekendelse over for en mere biblicistisk orienteret protestantisme, som i praksis bøjer sig for filosofien.

Luthersk nådemiddelkristendom repræsenterer vel også en gylden middevej mellem institutionskristendom og oplevelsesreligiøsitet.

7

I vor pluralistiske tid kan det være en nærliggende tanke, at kristne må stå sammen og være forenede, hvis ikke Europas mennesker skal blive lokket over i ikke-kristen religiøsitet - det være sig ny-religiøsitet eller fremmede religioner. Men netop i en sådan tid er det meget *vigtigt, at Evangeliet forkyndes klart*. Og vi vil med reformatorerne fastholde, at til denne klarhed hører også den lutherske lære om dåb og nadver, fordi den er bibelsk.

For
**Kirkelig Samling om
Bibel og Bekendelse**
Erik H. Bennetzen
Formand

For
**Fællesskabet
Kirkelig Fornyelse**
Olav Fog
Formand

... og hej være med dig

Af pastor Jais H. Tinglund, Kragelund

HERREN VÆRE MED JER! Med den hilsen indleder præsten gudstjenesten - alt hvad der er sket i gudstjenesten indtil da, er jo egentlig talt ikke sket i *guds-tjenesten*, men har blot været forberedelser til den. Og menigheden svarer: *Og med din ånd!* Og dermed kan gudstjenesten begynde.

Da jeg i sin tid sad til konfirmationsforberedelse i processionsgangen uden for Ribe Domkirke lige over for statuen af Hans Tausen, lærte domprovst Kiilerich os, at præstens hilsen betød: *Denne Guds gerning kan jeg ikke gøre alene, I må hjælpe mig!* Jeg mener endda, han lod os skrive denne formulering ned. Og meningen var så videre, at menigheden med sit svar tilkendegav at være indforstået med det arrangement.

Efter at jeg er blevet mere opmærksom på liturgiens begrebsverden (hvilken jeg på ingen måde vil hævde at være ekspert i), har det flere gange slået mig, hvor god og præcis en formulering det var, jeg blev stillet over for. Ganske vist kunne jeg ikke helt gennemskue mellemregningerne, der førte fra hilsenen *Herren være med jer* til oversættelsen *Denne Guds gerning kan jeg ikke gøre alene, I må hjælpe mig!* Men det lod ellers rimeligt. Og formuleringen har i hvert fald hængt fast, i modsætning til så meget andet ...

Gudstjenestens indledende dialog mellem præst og menighed er ikke blot en udveksling af hilsener og gode ønsker. Det synes at give sig selv, og bekræftes da også ved nærmere under-

søgelse. Den betegner præstens anmodning om menighedens anerkendelse og deltagelse i gudstjenesten, og menighedens bekræftelse. Det var den grundlæggende forståelse, jeg fik med mig, og som jeg siden på forskellig vis har fået bekræftet.

I de sidste år er det blevet almindeligt, at menigheden i stedet for at svare *og med din ånd* simpelt hen returnerer præstens hilsen; *Og Herren være med dig*. Denne udvikling er ikke enestående for den danske folkekirke, men svarer til et fænomen, der i det meste af verden slog igennem i de fleste kirkesamfund i den sidste halvdel af det tyvende århundrede.

Den grundlæggende motivation bag denne forandring har naturligvis - med diverse moderationer - været angstelsen for, at den fremmedartede henvisning til præstens ånd også skulle virke fremmedgørende på kirkefremmede og gøre ende på sjældne kirkegængeres trofaste kirkegang ...

I den theologisk reflekterede drøftelse, der - i hvert fald i andre kirkesamfund - har været fort om ændringen af indledningsdialogen, har det været anført, at der i realiteten ikke er tale om nogen ændring, idet henvisningen til den gudstjenesteforeståendes ånd blot skulle være en semitisme, der betegner hans person i al almindelighed - altså at allerede den klassiske ordlyds intention skulle være en parallelitet i dialogens hilsen og svar.

V I VIL I DET følgende vende blikket mod nogle elementer i den historiske og bibelske tankegang bag den klassiske indledningsdialog.

Et historisk strejf

I det amerikanske lutherske tidsskrift *Logia* gør Timothy J. Quill rede for indledningsdialogens status i Kirkens tidlige liturgier.

Allerede i skriftet *Den Apostoliske Tradition* fra ca. 215 e. Kr. (muligvis allerede fra 165 e. Kr.) findes et udtrykkeligt vidnesbyrd om den eukaristiske indledningsdialog, som er bevaret i hvert fald i den vestlige messe - med den klassiske ordlyd: *Herren med jer! Og med din ånd*. Med visse variationer synes den herefter at være fælles for romersk, alexandrinsk og koptisk liturgi, mens andre østlige kirker har anvendt en trinitarisk opbygget indledningshilsen baseret på Pauli hilsen i 2 Kor 13,13: *Vor Herres Jesu Kristi nåde, Guds kærlighed og Helligåndens samfund være med jer alle*. Derimod er menighedens svar overalt det klassiske: *Og med din ånd*.

Gud med os

Ser man først til den gammeltestamentlige begrebsverden med henblik på en forståelse af, hvad det vil sige, at *Herren er med* en given person, bliver det umiddelbart åbenbart, at der ikke er tale om en almen tanke om Guds velvilje eller Hans omsorg i bred almindelighed. Hollænderen W.C. van Unnik har lokaliseret og undersøgt 102 gammeltestamentlige henvisninger, hvorudfra han udleder følgende væsentlige betragtninger (refereret af Quill, her yderligere sammendraget): Når der tales om, at Gud er *med* nogen, er der hovedsagelig

tale om Guds indgriben i historien (til forskel fra Herrens *nærvær* i Templet), hvor en given person på særlig måde udrustes med Guds Ånd således at andre kan observere og erklære med sikkerhed, at Herren er med sin udvalgte tjener - kun sjældent optræder tanken som et ønske.

I overensstemmelse med, at tanken er knyttet til Guds indgreb i sit folks historie, optræder den oftest i de historiske bøger, hvorimod den overraskende nok er sjælden i Salmernes Bog og hos profeterne, hvor man ellers ville være tilbøjelig til at forvente at finde den. Vi kunne tilføje, at der måske er så meget mere grund til at bemærke én af den mest fremtrædende og eskatologisk farvede forekomster i Det Gamle Testamente, nemlig profetien i Es 7:14, at jomfruen skal blive med barn og føde en søn, som skal bære navnet (eller titlen) Immanuel, *Gud med os*.

Et af de mest iøjnefaldende eksempler på en tilsvarende nytestamentlig sprogbrug finder vi da netop også i Gabriels hilsen til Maria. *Herren er med dig, du benådede* (Luk 1,28). Gabriel er sendt af Gud for at forkynde den lille pige, at hun skal stå i den allerstørste tjeneste i den eskatologiske opfyldelse af alle de løfter, som Gud i historien har givet sit folk, og al den omsorg, Han hidtil har vist det.

Dette er et hidtidigt højdepunkt i den virkelighed, at Herren er med sit folk. At Han nu ved sit sendebud forkynder sig at være med den lille pige fra Nazareth. Hun skal spille en rolle i frelseshistorien, som ikke er af mindre betydning end dommeres og kongers i fordums dage. Og derfor udrustes hun på samme vis som de: *Helligånden skal komme over*

dig, og den Højestes kraft skal overskygge dig (Luk 1,35). Sammenhængen med den gammeltestamentlige tanke om Herrens medværen er da også åbenbar i selve det forhold, at den Guds tjeneste i historien, som hun ved Guds medværen, Helligåndens udrustning og den Højestes krafts overskyggen udrustes til, er opfyldelsen af det ultimative løfte om Herrens frelsende medværen, nemlig Immanuelsprofetien i Es 7,14 om drengebarnet, som skal være *Gud med os*.

ET NYT HØJDEPUNKT er naturligvis Herrens eget liv i verden. Peter sammenfatter det i sin tale i Cornelius' hus:

... hvordan Gud salvede Jesus fra Nazareth med Helligånd og kraft, og hvordan Jesus færdedes overalt og gjorde vel og helbredte alle, der var under Djævelens herredømme; **for Gud var med Ham** (ApG 10,38).

Synsvinklen er her, at Guds Søn i sin menneskevordelse har taget tjenerskikkelsen på og givet afkald på at gøre brug af den almagts herlighed, som hele tiden boede i Ham, så sandt Han er og altid var helt og fuldt Gud. Men også i sin menneskelighed er Han blevet salvet med Ånd og kraft. Og Gud var med Ham. For Han er opfyldelsen af alle Guds løfter om at være med sit folk. Og Han er den eskatologiske opfyldelse af alle de Guds frelsende indgreb, som varslede det, der skulle ske i og med Ham.

Peter fortsætter straks efter:

OG VI ER VIDNER om alt det, han gjorde i jødernes land såvel som i Jerusalem. Ham, som de slog ihjel ved at hænge ham på et træ, Ham oprejste Gud på den

tredje dag og lod Ham træde synlig frem, ikke for hele folket, men for os, der i forvejen var udvalgt af Gud til at være vidner; vi som spiste og drak sammen med ham, efter at han var opstået fra de døde. Og Han befalede os at prædike for folket og vidne om, at det er Ham, Gud har bestemt til at være dommer over levende og døde. Om Ham vidner alle profeterne, at enhver, som tror på Ham, skal få syndsforladelse ved Hans navn (ApG 10,39-43).

Han, som selv er Immanuel, Gud med os, er korsfæstet, død og begravet og på tredje dag opstanden fra de døde. Og Han befalede sine udvalgte at være vidner om det alt sammen, og om at Han er bestemt til at være dommer over levende og døde, for at enhver, som tror på Ham, skal få synderens forladelse i Hans navn.

DETTE FØRER os videre til et andet markant udsagn af betydning for vor sammenhæng, nemlig Herrens udsendelse af apostlene ved sin himmelfart:

Mig er givet al magt i Himmelen og på jorden. Gå derfor hen og gør alle folkeslagene til mine disciple, idet I døber dem i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, og idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befaleet jer. Og se, **jeg er med jer** alle dage indtil verdens ende (Matt 28:18ff).

Når Peter i Cornelius' hus siger, *at det er Ham*, altså den opstandne Kristus, *Gud har bestemt til at være dommer over levende og døde*, er det et ekko af, hvad Peter selv har hørt sin Herre sige, nemlig at al magt i Himmelen og på

jorden er givet den Opstandne. Den magt, eller egentlig *fuldmagt*, vor Herre Jesus her taler om, er ikke herredømmet over Himmel og jord, som Han altid har delt med sin himmelske Fader, men netop fuldmagten til at domme levende og døde, som Faderen har overdraget Ham, og som Han har vundet sig retten til ved selv at gå ind under dommen og lade den fuldbyrde på sig selv, således at Han med fuld ret kan kende enhver, som tror på Hans navn, fri af dommen.

Hans udsagn om, at *Jeg er med jer* alle dage indtil verdens ende, lægger sig i umiddelbar forlængelse af det gammeltestamentlige motiv af Herrens medværen. Jesus fra Nazareth er godtgjort at være Guds Søn og selv Gud. At Han forsikrer sine tjenere om sin medværen svarer til det gammeltestamentlige fænomen, at Gud er med sin udvalgte tjener og ved Ånden udruster tjeneren til den gerning, han skal øve til frelse for Guds folk.

OG IGEN taler Guds Søn ikke om sin medleven i al almindelighed; situationen er Hans afsked fra synligheden i verden og indsættelsen af Kirken som medium for Hans fortsatte tilstedeværelse. I denne sammenhæng befaler Han apostlene, at mennesker i alverden skal gøres til Hans disciple ved at døbes og ved at lære at holde nadver og at holde fast ved Evangeliet. Og til at øve denne Hans fortsatte frelsende gerning vil Han udruste sine tjenere som i den gamle pagts tid. *Se, jeg er med jer alle dage indtil verdens ende*.

Hans forsikring om sin fortsatte medværen svarer således til det udsagn, vi finder i Markusevangeliets beskrivelse af missionens første tid efter Herrens himmelfart:

Da Herren Jesus havde talt til dem, blev han taget op til himlen, og han satte sig ved Guds højre hånd. Men de drog ud og prædikede alle vegne, **og Herren virkede med** og stadfæstede ordet ved de tegn, som fulgte med (Mark 16:19).

At Herren virkede med svarer således til opfyldelsen af Hans løfte om at være med sine tjenere i deres tjeneste.

ENDNU EN SYNSVINKEL skal vi anlægge på Herrens udsendelse af sine tjenere, nemlig hvor Han foregriber deres sendelse og giver dem fuldmagt på selve dagen for sin opstandelse.

Om aftenen den samme dag, den første dag i ugen, mens disciplene holdt sig inde bag lukkede døre af frygt for jøderne, kom Jesus og stod midt iblandt dem og sagde til dem: "*Fred være med jer!*" Da Han havde sagt det, viste Han dem sine hænder og sin side. Disciplene blev glade, da de så Herren. Jesus sagde igen til dem: "*Fred være med jer! Som Faderen har udsendt mig, sender jeg også jer.*" Da Han havde sagt det, blæste Han ånde i dem og sagde: "*Modtag Helligånden! Forlader I nogen deres synder, er de dem forladt, nægter I at forlade nogen deres synder, er de ikke forladt*" (Joh 20,19-23).

Også denne episode klinger med, når Peter taler, som han gør i Cornelius' hus:

Han befalede os at prædike for folket og vidne om, at det er Ham, Gud har bestemt til at være dommer over levende og døde. Om Ham vidner alle profeterne, at enhver, som tror på Ham, skal få syndsforladelse ved Hans navn.

FORDI GUDS SØN har vundet sig al magt i Himmelen og på jorden og herunder særlig fuldmagten til at domme levende og døde, og fordi Han selv har båret al verdens synd og al syndens dom, *derfor* kan Han fælde den dom, at enhver, som tror på Ham, skal få syndsforladelse ved Hans navn. Og derfor kan Han også sende sine udvalgte tjenere med den opgave at uddele syndernes forladelse i Hans navn til enhver, som tror på Ham. Og det så meget mere, som Han selv vil være med og virke med og være dén, som virker alt. Og Han udruster sine tjenere med fuldmagt ved at give dem sin Ånd til at gøre Hans gerning. Siden tager Han afsked fra dem med løftet om at give dem kraften til tjeneste. Og atter siden kommer Han igen til dem, nemlig ved sin Ånd, som er ét med Ham, for at være med dem i deres tjeneste. Herrens Ånd kommer over dem, og den Højestes kraft overskygger dem og udruster dem til at lykkes i deres tjeneste, nemlig fordi *Herren er med dem*.

Hvilken ånd?

Lader vi alt dette klinge med i vor betragtning af formuleringen af gudstjenestens indledningsdialog, bliver det oplyst, at den klassiske formulering rummer så meget andet og mere end en semitisme. Men spørgsmålet rejses også, ifald indledningsdialogen virkelig må betragtes i dette lys: *hvilken* ånd er det, menigheden tilønsker Guds medværen? Og hvad er forskellen på Guds medværen hos menigheden og hos den gudstjenesteforeståendes ånd?

Lad os begynde med det sidste. Præstens hilsen til menigheden må ses i forlængelse af Herrens hilsen til sine disciple på opstandelsens dag: *Fred*

være med jer. Det er en fred, som tilsiges og forkyndes snarere end den ønskes. For freden er vundet. Den er jo identisk med frelsen og syndernes forladelse, som præsten har fået fuldmagt til at tilsige mennesker.

Den samme fred kan forkyndes for menigheden med ordene: *Herren være med jer!*, nemlig fordi Herrens nærvær er ensbetydende med, at Hans frelsende kraft er til stede. Og i virkeligheden er det den største rigdom ved den fred, Guds Søn har vundet sin Kirke: at den er forening med Ham selv, og den fører med sig et liv i Hans nærvær i herligheden.

MEN I FORLÆNGELSE af, hvad vi ovenfor har set, er tanken om Herrens medværen altså særlig knyttet til tjenesten for Guds frelsende hensigt. Og også denne Herrens medværens udrustning forkynnder præsten sin menighed, nemlig derved, at han meddeler menigheden kraften til at stå i Guds tjeneste i den forestående gudstjeneste. Og denne kraft må meddeles *hele* menigheden. Det er jo menigheden og på ingen måde præsten alene, der holder gudstjeneste. Menigheden er et kongeligt og præsteligt folk. Og netop ved sin fælles gudstjeneste står hele menigheden i tjeneste for Guds frelsende hensigt, eftersom gudstjenesten er tyngdepunktet i Kirkens forkyndelse. Netop ved sin fælles gudstjeneste samler menigheden sig om det fælles vidnesbyrd om det, apostlene og deres efterfølgere er sat til at forkynde.

Også menigheden udrustes altså til tjeneste. Men hvori består da forskellen? Hvilken ånd er det, som menigheden tilønsker Herrens medværen? *Modtag Helligånden!* sagde Herren selv til sine apostle, da han tilsagde dem fuldmagten til at forlade mennesker deres synder.

Her tog Johannes Chrysostomos engang i det 4. århundrede sit udgangspunkt til at besvare spørgsmålet, nemlig i en prædiken over 2 Tim 4,22 (citeret hos Quill):

... han [Paulus] siger ikke: **Herren være med dig**, men **med din Ånd**. Således er hjælpen tvelfoldig, Helligåndens nåde så vel som Guds hjælp dertil.

Hos flere af den tidlige Kirkes vidner finder vi den samme forståelse, at Herrens medværen tilsiges den Ånd, som tjeneren har fået meddelt ved sin indvielse til tjenesten. Spørgsmålet er imidlertid for mig at se, om ikke denne tanke om, at Helligånden skulle modtage Guds hjælp, fører i retning af et tritheistisk og eksotisk motiv, som det vil være vanskeligt at forene med den bibelske lære om den Hellige Trefoldigheds enhed.

Også Thedor af Mopsuestia citeres af Quill:

Men det er ikke sjælen, de henviser til med dette **Og med din ånd**, men det er den Hellige Ånds nåde, hvorved de, som er givet i hans [biskoppens] varetægt, tror, at han har adgang til præstedømmet.

Chrysostomos' tanke om, at tilsigelsen af Herrens medværen skulle rette sig til Guds egen Ånd er for mig at se meningsløs. Guds Ånd ville i så fald være den, der meddelte sig selv til sig selv. Og alligevel er det vanskeligt ikke at se menighedens tilsigelse af Herrens nærvær i forlængelse af tanken om, at Herrens udsendte tjenere over deres tjeneste udrustet med Guds Ånd, hvilket for en sproglig betragtning er ensbetydende med Herrens medværen.

En mere plausibel forståelse, som ligger tæt op af Theodors forståelse, ville være, at såvel præsten som den øvrige menighed bringer Gud sit gudstjenestens offer ved Guds Ånd, i kraft af Herrens medværen. Men på en særlig måde tjener præsten også i sin egen ånd, når han bærer menighedens bøn frem for Herren, når han prædiker Guds Evangelium til menigheden, og når han forestår nadverfejringen. Han er dén, som i sin ånd må formulere bønner og prædiken. Han er den, som ud fra sit kendskab til Guds Ord må udøve sit bedste skøn i afgørelsen af, hvem der skal og ikke skal modtages ved Herrens bord. I denne tjeneste må hans ånd imidlertid ikke stå alene, men må være vejledt af Herrens ånd. Parallelt med, hvad Paulus siger om troens hvile i Rom 8:16, at *Ånden selv* [nemlig Helligånden] *vidner med vor ånd, at vi er Guds børn*, således må også præstens ånd vidne og virke sammen med den Hellige Ånds nåde, hvis hans vidnesbyrd skal være sandt og hans virke bære frugt og have livets kraft i sig.

DET ER DET, MENIGHEDEN tilkendegiver sin overbevisning om, når den besvarer præstens *Herren være med jer!* med sit *Og med din ånd!* Den tilkendegiver sin tillid til, at Herren er med præstens ånd. Og dermed anerkender den præsten som en sand Herrens udsending, omfattet af den sendelse og den fuldmagt, Herren meddelte sine apostle: *Modtag Helligånden! Forlad I nogen deres synder; er de dem forladt, nægter I at forlade nogen deres synder; er de ikke forladt.*

ALT DETTE BEKRÆFTES i øvrigt af, at indledningsdialogen i den klassiske messe ikke blot optræder som indledning til gudstjenesten som helhed, men også i umiddelbar sammenhæng med frembærelse af bønner, nadverfejring og tillysning af velsignelsen.

Konklusion

Med dette har vi - i al tilstræbt korthed - set nogle glimt af herligheden ved menighedens fælles præstelige tjeneste - så vel som den særlige tjeneste, der er pålagt den gudstjenesteforestående præst.

Gudstjenestens indledende dialog er alt andet end en almen udveksling af fromme og gode ønsker. De har deres sammenhæng i den høje og hellige tjeneste, som menigheden samles til.

Præsten meddeler menigheden Herrens medværen med retfærdighed, fred og glæde og Helligåndens udrustning. Og det gør han med den fuldmagt, han har modtaget af sin Herre i kraft af sin sendelse.

Menigheden tilkendegiver med sit svar, at den anerkender hans embede, og at den dermed anerkender ham som en sand Herrens udsending, udrustet med Guds Ånd og omfattet af fuldmagten til at tale og handle på Herrens vegne, og dermed tilkendegiver menigheden også, at den forventer, at Herrens Ånd vil vidne og virke sammen med præstens egen.

Det er således en stor rigdom, der udtrykkes med indledningsdialogen. Den betegner - i sig selv, - at menighedens tjeneste for Gud er intet mindre end en begivenhed i frelseshistorien, hvor Herren selv er til stede og udruster hele sin menighed af udvalgte til at stå for Hans ansigt og tjene Ham i sin hellige tjenergerning - ligesom Han i fortiden ud-

rustede sit folks førere og dommere og konger og profeter, ligesom Han lod sin Ånd komme over og sin kraft overskygge den højlovede Guds Moder, og ligesom Han udrustede sine apostle med Ånd og kraft til at bringe Hans frelses virkelighed om i verden. Så høj og så hellig en tjeneste er den hele menigheds tjeneste, når menigheden bringer sit offer til Gud i taksigelse og bonfaldelse.

Dialogen udtrykker alene dermed, at præsten ikke står alene i sin tjeneste. Hans tjeneste er ikke hans egen. Han tjener sammen med menigheden. Og menighedens anerkendelse er medkonstituerende for hans virke i den konkrete menighed - omend ikke for hans embedes gyldighed. Derfor er menighedens liturgiske anerkendelse og forbon påkrævet.

Og mere end det: dialogens klassiske ordlyd udtrykker, at præstens tjeneste er en åndelig tjeneste, hvor hans ånd skal vidne og virke sammen med Guds Ånd. Dermed understreges tjenestens alvor. Men også det rige løfte, at Herren selv er med i hans tjeneste og gør sin gerning. Netop at Ånden selv vidner sammen med hans ånd. Og netop derfor har hans tjeneste gyldighed, fordi den udøves i ånden og sammen med den Ånd og under den fuldmagt. Herren selv har betroet Ham: *Forlader I nogen deres synder; er de dem forladt; nægter I at forlade nogen deres synder; er de ikke forladt.*

SÅ STOR EN virkelighed skjuler sig bag gudstjenestens indledende dialog, bag præstens hilsen: *Herren være med jer!* og menighedens svar: *Og med din ånd!* Denne sandhed er en dyrebart skat, som det er værd at værne om og bestandig mindes om. Den tilsløres,

hvor den klassiske ordlyd erstattes af noget, der leder tankerne i retning af en høflig udveksling af venlige hilsener og gode ønsker i al almindelighed.

Der kan næppe være nogen tvivl om, at opgivelsen af den klassiske formulering undertiden sker som et bevidst attentatforsøg vendt mod den gammelkristne forståelse af embedet; den stiller sig jo i vejen for så mange moderne bekvemmeligheder, så som kvinders ordination og enhvers ret til at være sin egen åndelige vejleder og unddrage sig

Kirkens hyrdeomsorg. Som regel indføres forandringen imidlertid formodentlig som følge af ubetænksomhed og uopmærksomhed i forhold til dialogens rige betydningsindhold. Ved et studium af dette betydningsindhold vil det endnu engang, som så ofte før, bekræftes, at der er god bibelsk og evangelisk grund til, at den klassiske liturgi er, som den er, og ikke anderledes. Og præst og menighed vil igen få anledning til at besinde sig på rigdommen ved at leve som Kristi Kirke. □

Tyve års virke

Af sognepræst Erik Sloth, Bevtøft

Olav Fog

... og blev menneske. Formandstaler 1980 - 2000

Re-formatios Forlag 2001

194 sider - 160 kr.

DE FLESTE AF (om ikke alle) Olav Fogs formandstaler fra generalkapitlerne på Fællesskabet Kirkelig Fornyelses landskonventer har, så vidt jeg er orienteret, været trykt i Re-formatio. Alligevel kan der være god mening i, at de nu udgives samlet, som det er sket på bladets eget forlag i et tiltalende lille bind på små to hundrede sider. Det giver såvel den indforståede som den mere distancerede læser mulighed for at orientere sig om foreningens virke siden dens stiftelse for godt og vel tyve år siden, i november 1979. Og det er absolut både den rimelige pris og umagen værd at læse disse taler. Fog skriver et livligt og let forståeligt dansk, og man

fornemmer hans personlige engagement i sagen - i forening med hans veloplagthed og trang til at klargøre højkirkelighedens anliggende - for sig selv og for læseren.

Jeg brugte med vilje ordet forening om Fællesskabet Kirkelig fornyelse, for sådan omtaler forfatteren det selv, og han er godt klar over, at selve det at stifte en forening giver anledning til uenighed. Indtil slutningen af 1970'erne havde den højkirkelige bevægelse i Danmark nærmest været en "græsrodsbevægelse" uden organisation, medlemskab, kontingent eller lignende. Men da Virringkonventet af praktiske grunde måtte ophøre, fandt en kreds af de højkirkelige præster

og lægfolk det nødvendigt at tage skridt til en strammere organisering af bevægelsen. Fog er bogen igennem selv yderst opmærksom på såvel farerne som styrken ved en strammere organisation. Sandt er det jo, at Helligånden på Pinsedagen ikke stiftede en forening, men en levende organisme, hvor Kristus er hovedet for lemmerne. Fog nævner selv, at der blandt nogle af bevægelsens medlemmer var "en udpræget mistillid til enhver form for organisering af kirkeligt arbejde", en holdning, som i hvert fald undertegnede har en hel del sympati for. Men dels kan det nu en gang være nødvendigt med et vist minimum af organisation, og dels er en forening i Danmark i reglen noget forholdsvis fredssommeligt og åbent, der ikke nødvendigvis binder sine medlemmer på hænder og fødder.

Et enkelt sted synes det dog, som om Olav Fog er ved at tage munden for fuld, når han udnævner Fællesskabet til et "Helligåndens redskab" (Formandstalen 1981 s. 26). I den foregående tale (1980) har han imidlertid sagt, at foreningen er "noget så prosaisk som et arbejdsfællesskab", en betegnelse, der efter min mening klæder foretagendet nok så godt.

GENNEM ÅRENE har højkirkeligheden haft sin styrke i at holde fast ved et ægte teologisk anliggende. Måske kunne man, med fare for forenkling, sige, at en af højkirkelighedens store fortjenester er, at den kompromisløst har fastholdt, at kristendom drejer sig om Kristus – samt at kirken er noget andet og mere end et serviceorgan og en religionsanstalt, der skal imødekomme folkets religiøse behov og i øvrigt lægge sig lige i kolvandet af

den politiske korrekthed, der rider vor tid som en mare. I sit forord understreger Fog nødvendigheden af at fastholde et teologisk sigte. For "når højkirkelighed er et kristendomssyn, kan teologiske overvejelser ikke undgås, og det tror jeg nok, mange lægfolk accepterer og finder naturligt – særligt måske fordi de i disse kirkelige ulvetider så ofte savner den teologiske substans" (s. 9).

Det er så sandt, som det er sagt, at der i disse tider savnes teologisk substans. Teologer og kirkefolk er blevet så bange for ikke at være i samklang med "tidsånden" og for ikke at give folk, hvad de vil have, at der efterhånden har udviklet sig et decideret teologisk tomrum, så at folk, der ganske enfoldigt efterlyser "gammel kristentro", lades i stikken (jfr. DDS 353 v. 5). "De vilde ånders trop" savner i så alarmerende grad kvalificeret modspil, at de truer med helt at tilrane sig magten i folkekirken. Teologien og det hæderlige teologiske arbejde ringeagtes.

"De troendes almindelige præstedømme" gores til næsten eet og det samme som menighedsrådsdemokratiet. Kirkens gudstjeneste anses af mange (selv af dem, der burde holde den højt i ære) nærmest for et nødvendigt onde, et stykke antikveret arvegods, der egentlig hører til på et museum, eller hvis betydning i hvert fald bør underordnes det væsentlige: kirkens sociale og behovs-tilfredsstillende funktion.

I sit vægtige forord skærer Fog ind til benet, når talen er om det centrale teologiske anliggende, som også har givet navn til bogen: at Gud er blevet menneske i Kristus: "Skal jeg prøve at summere talernes indhold op, må det nok blive det allermest centrale i kri-

stendommen: inkarnationen, at Gud blev menneske i Jesus Kristus". - - - "Kristendommen er ikke kun ret lære, men også ret tilbedelse – ortodoksi!" (s. 11). I den situation af opløsning og teologisk – man fristes næsten til at sige nihilisme – som vi befinder os i, er det velgørende at få præciseret sammenhængen mellem teologi og gudstjeneste så præcist, som Fog gør det, f.eks. s. 109, hvor det understreges, at teologien bliver til i tilbedelsens og lovsangens sammenhæng. "Talen om Gud bliver til i talen til Gud".

Der er vist mange, som opfatter højkirkeligheden som stiv rettroenhed, hvis væsentligste anliggende er modstand mod kvindelige præster, mod vielse af fraskilte og af homofile – og i øvrigt fastholdelse af bibel og bekendelse efter bogstaven. Her ses det, at anliggendet i sin grund er anderledes "positivt" og uden den snæverhed, man ofte tillægger dem, der sympatiserer med bevægelsen. Fra begyndelsen har højkirkeligheden set sit anliggende som noget positivt: at virke for kirkens fornyelse på *traditionens grund*, at virke for, at der kan blive rum for en genopdagelse af "gammel kristentro".

Hvad angår demokratisms indtrængen på kirkens gebet er det ligeledes velgørende at få placeret menighedsrådene på deres rette plads, menighedsrådene, som fra at være lokale råd, der tog vare på kirkens ydre rammer, har gjort sig brede og "opfatter sig selv som menighedens repræsentanter overfor præsterne, idet de opfatter præsten som rådets funktionær på samme måde som kommunaldirektøren er byrådets funktionær" (s. 66-67). Igen sætter Fog præcist fingeren på det omme punkt og

anviser menighedsrådene deres egentlige og legitime funktion:

Menighedsrådene er en verdslig magtstruktur, som har sin soleklare ret, når det drejer sig om den civile magtstruktur. De repræsenterer menighederne som borgere i et demokratisk samfund, men ikke som lemmer på Kristi legeme. Dér er det præsten, som er menighedens repræsentant. Det, der er ved at ske, er, at menighedsrådene overfører deres verdslige magt på det åndelige område.

Ordene er fra formandstalen 1984, og de har i skræmmende grad vist sig at være profetiske!

I højkirkelighedens understregning af den sandt katolske arv – i overensstemmelse med Luther og reformationen (Luther ville som bekendt netop reformation og ikke re-volution) ligger der noget sandt og rigtigt. Alligevel forekommer det mig, at der hos Fog er tendenser, der fører i en skæv retning. Herom vil jeg til sidst gøre et par bemærkninger, som på ingen måde skal forklejne hans teologiske indsigt og ægte forståelse for kirke og teologi. Ej heller skal de fordunkle bogens kvalitet som et ord i rette tid mod undergraverne af Den danske Kirke og mod den almindelige opløsning.

PÅ SIDE 127-128 hedder det: "I virkeligheden er indførelsen af kvindelige præster et brud med bekendelsen og indførelse af en helt anden tro". Jeg forstår udmærket betænkeligheden ved, at de kvindelige præster

blev indført nærmest som et knæfald for demokratiet og i ligestillingens helige navn. Fog synes imidlertid at opfatte spørgsmålet om kvinders adgang til ordination som et spørgsmål, der hører til kirkens "esse" (=væsen) – et udtryk, han bruger i forbindelse med spørgsmålet om den apostoliske succession. Det kan det efter min opfattelse ikke bære. Jeg er enig i, at embedet er andet og mere end en simpel praktisk foranstaltning, men at gøre evangeliets rene forkyndelse og sakramenternes gyldighed afhængig af embedsindhaverens køn er efter min mening ensbetydende med at vende tilbage til en skolastisk substanstænkning, som ikke har hjemstedsret i en evangelisk kirke.

I FORBINDELSE MED den fælles evangelisk-luthersk / romersk-katolske erklæring om retfærdiggørelseslæren taler Fog om "superlutheranerne", der vil "gøre retfærdiggørelseslæren til et aksiom, et tidløst princip, det eneste i kristendommen, som alt andet skal udledes fra" (s. 171).

Den tyske teolog Eberhardt Jüngel anholdt i sin tid Romerkirkens tale om

flere kriterier end retfærdiggørelsen. Det får Fog til at hævde, at "lutheranerne kan jo ikke forestille sig, at der også er andre vigtige teologiske spørgsmål".

Hertil vil jeg sige, at det i hvert fald ikke er sådan, jeg selv som luthersk teolog ser på sagen. Naturligvis findes der andre vigtige teologiske spørgsmål. Men i luthersk teologi må disse spørgsmål efter min vurdering nu en gang ses i lyset af det kriterium, som retfærdiggørelsen af tro udgør. Dette kriterium er ikke blot eet blandt andre, men selve kriteriet. Jeg er mig fuldt bevidst, at en nærmere argumentation ikke er på sin plads i en anmeldelse, men hensigten er blot at pege på et par forhold, hvor adskillige lutherske teologer sikkert ville være uenige med Fog, og hvor jeg i hvert fald selv må sige fra.

Og som sagt skal disse punkter på ingen måde fordunkle, at der er tale om en væsentlig bog, som enhver, der nærer kærlighed til Den danske Kirke og fædrenes tro vil have gavn og glæde af at læse og overveje – i tilslutning eller i modsigelse. □

En god røst fra Sverrig

Af Poul Ulsdal

A.M. Allchin

N.F.S. Grundtvig - An introduction to his Life and Work

Århus Universitetsforlag 1997

338 sider - 298 kr.

I let forkortet form bringes her en anmeldelse fra Svensk Pastoraltidskrift, skrevet af kyrkoherde Roland Kristensson, Lila Edet. Allchin har jeg boet hos i Oxford, jeg har læst nogle af hans bøger, og Re-formatios Forlag har udgivet min oversættelse af en artikel fra hans hånd: "1800-tallets Oxford Bevægelse". Han er æresdoktor i theologi ved Århus Universitet. P.U.

DOGMATIKPROFESSOREN I Århus Regin Prenter, lærd Grundtvig-kender stillede engang spørgsmålet, om det måske ikke var de højkirkelige, der gik ind for Grundtvigs "kirkelige anskuelse" (Dansk Kirkeliv 1972). Prenters udtalelse var kontroversiel, da det ofte er Grundtvigianerne, der står for en anti-højkirkelig kirkepolitik.

Grundtvig var ikke højkirkelig efter vores forståelse. Det ville være at give ham en anakronistisk betegnelse, men Prenter havde sikkert ret i sit retoriske spørgsmål, hvis man tænker på den dybe og inderlige glæde over Kristi sakramentale nærvær i dåben og nadveren i menighedens gudstjeneste. Synet på Bibelen og dens forhold til traditionen hos vor tids højkirkelige står også Grundtvigs syn nær. Ligeledes ligger hans syn på skabelsen, hans kultur-åbenhed samt hans afstandtagen fra usund og snæver pietisme også højkirkeligheden nær.

Det er derfor ikke så mærkeligt, at en anglokatolsk præst, professor og forsker blandt andet i den østlige traditions teologi, er blevet grebet af Grundtvigs teologi og spiritualitet. Hans navn er Arthur Macdonald Allchin, og han har gennem en lang årrække lært sig det danske sprog, forsket i Grundtvig og hans teologi. Det har resulteret i adskillige artikler i bøger og tidsskrifter.

Nu har Allchin fået udgivet en stor bog om Grundtvig, som sammenfatter dennes katolske teologi - i sandhed en usædvanlig måde at læse Grundtvig på! Det mest almindelige har været at tolke alle tekster ud fra det så velkendte citat "menneske først og kristen så", hvilket er årsag til en vis ensidighed hos mange Grundtvig-tolkere.

Grundtvigs syn på det i skabelsens givne menneskeliv er draget frem, mens hans kirke- og sakramentsteologi ofte er havnet i baggrunden. Forklaringen på denne ensidighed er, at Grundtvigs skabelsteologi ofte og med rette er blevet oplevet som en befrielse fra en ofte indestænkt luthersk-pietistisk tradition. Allchin ser ud fra sin anglikanske position andre sider af den grundtvigske teologi.

Bogens første del er en biografi om Grundtvig. Naturligvis gøres der rede for hans ungdoms forelskelse i herregårdsfruen Constance de Leth på Ege-lykke, som åbenbarede hans øjne for livets storhed og rigdom og fik ham til at føle tørsten efter en dybere mening og et rigere livsindhold. - Hans tyve år senere "mageløse opdagelse" sættes ind i dens kirkehistoriske sammenhæng. Der gives mindre plads til hans tanker om folkehøjskolen og hans politiske engagement.

IKKE UVENTET GIVER Allchin stor plads til Grundtvigs kontakter med England. Han lærte den højkirkelige Oxfordbevægelse at kende både gennem studier af "Tracts of the Times" og gennem personlige kontakter. Han blev meget velvilligt indstillet til denne fornyelsesbevægelse, hvis program i mangt og meget mindede om hans eget. Ved et af sine Englandsbesøg mødtes han både med John Henry Newmann og E. Pusey. Mødet blev ikke særlig vellykket, da Newmann allerede i sit hjerte var romersk-katolsk, og Pusey havde fået forbud mod at prædike.

Megen interesse for den mærkelige skikkelse fra det lutherske Danmark kunne det ikke blive til. Dette var formodentlig en medvirkende årsag til, at

Grundtvigs indstilling til Oxfordbevægelsen med årene blev påfaldende svagere.

I bogens anden del fremlægger Allchin fem større temaer om Grundtvigs teologi: "den mageløse opdagelse" af hvad kirken er, synet på præsteembedet, skabelsesteologien og hans værdsættelse af det almindelige hverdagsliv. Grundtvigs opdagelse, når det gælder kirkesynet, er, at Kristus er lyslevende nærværende i dåben og nadveren i forbindelse med "Herrens mundsord". Kristus skal ikke søges i det forgangne eller mellem bibelbogens blade, men i kirkens levende tradition i gudstjenestens sammenhæng.

Den danske statskirke blev af Grundtvig forstået som "en borgerlig indretning", i hvilken Kristi "almindelige" og "apostoliske" kirke er en gæst. Grundtvig overvejede flere gange at forlade statskirken, hvis ledelse han flere gange var i konflikt med, for at danne en fri kirke. Denne grundtvigske måde at betragte den officielle kirkes forhold til den levende menighed på, kan lære os noget i vor svensk-kirkelige sammenhæng. Lad os se Kristi sande kirke som en gæst i den "kirkekommunale" og borgerlige institution og organisation, som bærer navnet "Den svenske Kirke"! Et vigtigt spørgsmål bliver da, hvordan det er med gæstfriheden. I Danmark har siden Grundtvigs dage denne frihed til forskellige fromhedsretninger været et adelsmærke, som blandt andet har vist sig i de såkaldte "valgmenigheder".

I EMBEDSSYNET VAR Grundtvig ifølge Allchin til at begynde med stærkt påvirket af Ignatius af Antiokia

og Irenæus med et positivt syn på bispeembedet og den apostolske succession. Var det lykkedes Grundtvig at hjælpe Oxfordteologerne til at formulere læren om den apostolske succession på en mere afbalanceret måde, og anglikatolikerne samtidig havde fået lov til at styrke Grundtvigs embedsteologi og syn for liturgi, ville den danske kirke have set anderledes ud. Biskopperne havde haft apostolsk vielsessuccession, og den danske kirke havde med stor sandsynlighed været med i Porvoo-fællesskabet.

Selv om embedsteologien svækkedes, satte Grundtvig dog i hele sit liv præstens tjeneste som forkynder og sakramentforvalter meget højt. Ved nogle lejligheder taler han til og med om præsteembedet som et sakramente.

I afsnittet om skabelsesteologien påviser Allchin Grundtvigs nære tilknytning til østkirken teologi. Mennesket er Guds skabning, "et guddommeligt eksperiment af stov og ånd," hvis værste fjende er døden. Han bevæger sig her i høj grad i det johannæiske modsætningspar: liv og død, sandhed og løgn, lys og mørke.

I bogens tredje del fordyber Allchin sin i Grundtvigs salmer og prædikener. Her er kilderne næsten udtømmelige, da Grundtvig skrev 1500 salmer, og næsten alle hans prædikener er udgivet. Allchin er pioner, når han her giver et fordybet indblik i Grundtvigs spiritualitet. Grundtvig skrev sine salmer til brug i kirkens liturgi ("Sangværk til den danske kirke"). Salmernes vigtigste opgave er, at i liturgien at give udtryk for troen. Derfor er salmesangen en så vigtig del af Den danske Kirkes gudstjeneste.

Allchin lader med mange citater fra prædikener og salmer kirkeårets forskellige temaer belyse Grundtvigs spiritualitet og teologi. Særlig understreges menneskets og skabelsens fornyelse, det eskatologiske håb, lovsangen og glæden over den i sakramenterne nærværende og opstandne Frelser. Utallige er de salmer, der handler om dåbens og nadverens rigdomme. Til forskel fra megen samtidig protestantisk teologi viste Grundtvig stor kærlighed til Jomfru Maria, hvilket understreges i prædikenerne på Maria-helligdagene.

Bogens store fortjeneste er, at Grundtvig indplaceres og tolkes i en almenkirkelig og økumenisk sammenhæng. Grundtvig beskrives ikke blot som en teolog for den danske kirke og dens medlemmer, men som teolog for hele den almindelige kirke.

Allchins Grundtvig-tolkning viser en åndelig personlighed, der helt kan sammenlignes med Augustin, Thomas af Aquino eller Luther. Et meget levende menneske, som er dybt forankret i Skriften, i kirkefædrenes teologi, i verdenshistorie og kirkehistorie, og ikke mindst engageret i sin egen tids problemer, begivenheder og kultur. Grundtvig var som teolog nyskabende og er derfor også aktuel i nutiden. Ikke mindst har Den svenske Kirke brug for den ægte grundtvigianisme som f.eks. at fejre eukaristien hver søndag!

Allchins bog anbefales som en god og lærerig introduktion om Grundtvig skrevet af en hengiven discipel. Den, som læser Allchins bog, kommer sikkert også selv til at gøre "en mageløs opdagelse". □

Jürgen Diestelmann har været så venlig at oplyse, at den korrekte titel på hans bog, som blev anmeldt af Christian Braw i sidste nummer, er: *Über die Lutherische Messe, Gemeindevorträge und Abhandlungen*. ISBN 3-86147-006-3. Bogen kan bestilles direkte hos forfatteren for DM 49,50: **Pfarrer em. Jürgen Diestelmann, Thunstr. 19 C, D - 38110 Braunschweig.**

TIL KALENDEREN

KIRKELIG SAMLING OM BIBEL OG BEKENDELSE har fredag d. 28. og lørdag d. 29. september årsstævne i Sct. Pauls Kirkes menighedslokaler i Århus. Fredag aften kl. 19.30 tager **Asle Dingstad**, Oslo, præst i Den Nordisk Katolske Kirke, tidligere provst i den norske folkekirke, hul på årsstævnets tema: **KAN FOLKEKIRKEN REFORMERES?** Lørdag kl. 14 fortsætter sognepræst **Henrik Højlund**, Løsning; kl. 16 tager lektor på Dansk Bibel Institut **Torben Kjær**, København over. Sognepræst **Carl Peder Behrens**, Nakskov, kommer med sit bidrag kl. 19.30. Kom og vær med, præg samtalen mellem indlæggene.

Tilmelding til måltider senest d. 21. September til: Erik Okkels, Bogfinkevej 3, 8210 Århus V, tlf.: 8610 0810.

DER ER KIRKELIG FAMILIELEJR PÅ SUNDEVED-CENTRET NÆSTE ÅR FRA FREDAG D. 12. TIL FREDAG D. 19. JULI.

Reserveret Post Danmark

RE-FORMATIO Udgives af Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

Ansvarshavende redaktør:

Pastor Steen Sunesen, Kalmargade 37 st. th.,
8200 Århus N. Tlf. 86 10 83 48. E-post:
sunesen@post.tele.dk

Redaktionsudvalg:

Pastor em. Poul Ulsdal, Kirkegade 88, 6700
Esbjerg. Sognepræst P. Østerby-Jørgensen,
Galtrup præstegård, 7950 Erslev. Pastor Jais
H. Tinglund, Vestermarksvej 2, Kragelund.

Ekspedition:

Bladet koster 125 kr. årligt i abonnement,
studerende og pensionister dog kun 100 kr.
Kontakt FKF's kasserer, bogholder Jørgen
Poulsen, Christianshavns Voldgade 43,3.th,
1424 Kbh. K. Tlf. 32 57 53 16. Postgiro 208-
8142. Gaver modtages med tak.

Re-formatio's Forlag:

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE's
Forlag, Johs. P. Sorensens Vej 30, Tebstrup,
8660 Skanderborg. Tlf. 86 53 80 08.

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

Formand:

Pastor Olav Fog, Johs. P. Sorensens Vej 30,
Tebstrup, 8660 Skanderborg. Tlf. 86 53 80 08.

Næstformand: Generalsekretær, pastor
Henrik Ertner Rasmussen, Kostskolevej 6,
2880 Bagsværd.

Kasserer: Bogholder Jørgen Poulsen, Chris-
tianshavns Voldgade 43,3.th, 1424 Kbh. K.

Sekretær: Stud. theol. René Møller Yde, Dr.
Holsts Vej 46, st. 235, 8230 Åbyhøj.

Fuldmægtig Chr. Ankerstjerne Ronneberg,
Sdr. Fasanvej 20, 2000 Frederiksberg.

Medlemmer betaler 225 kr. årligt til fælles-
skabet. Beløbet omfatter også abonnement
på Re-formatio. Ægtepar betaler 300 kr. Stu-
derende og pensionister betaler 150 kr. for
enkelt medlemskab. Pensionistægtepar 200 kr.

INDHOLD – NR. 3 – SEPTEMBER 2001 – 43. ÅRGANG

<i>Leder:</i> Kakkelovnslængsel	42
<i>Fog, Olav:</i> Vor reformerte folkekirke	43
<i>Udtalelse:</i> Om Leuenberg og vor lutherske arv	51
<i>Tinglund, Jais H.:</i> ...og vej være med dig	54
<i>Sloth, Eriks:</i> Tyve års virke	61
<i>Ulsdal, Poul:</i> En god røst fra Sverrig	64
<i>Til kalenderen:</i> Kan folkekirken reformeres?	67